

'overleg om aan deze voor allen zonder onderscheid ruïneuze oorlog een einde te maken en de gemeenschap der Europese natieën op nieuwe en deugdelijke grondslagen op te trekken . . . België en Nederland die zich voelen als vrienden van beide partijen en aan wie het gemeenschappelijk heil van Europa ter harte gaat, doen daarom een dringend beroep op u om te komen tot overleg, hetzij rechtstreeks, hetzij door bemiddeling van wie dan ook.'¹

Voor wij verder gaan, heeft het zin, hier een enkel woord te wijden aan de positie van koning Leopold III in België.

Die positie verschilde vrij ingrijpend van die welke koningin Wilhelmina ten onzent innam. Binnen de uitvoerende macht was in België de invloed van de koning veel groter. Dat was al zo geweest in de negentiende eeuw. Leopold I, Leopold II en Albert I hadden regelmatig de vergaderingen van de ministerraad gepresideerd, ook Leopold III, koning sinds 1934, had dat nog wel gedaan. Met name in tijden van crisis hadden zij alle vier menigmaal openlijk in de gang van zaken ingegrepen. In februari '39 had Leopold III tot tweemaal toe in redevoeringen in de ministerraad welke in hoofdlijnen publiek gemaakt waren, de staatkundige ontwikkeling in België getoetst aan de grondwet waarbij hij, in zijn tweede toespraak, de ministers er publiekelijk van beschuldigd had dat zij hem regelmatig buiten hun beraadslagingen hielden en voor voldongen feiten plaatsten.² Het opperbevelhebberschap van de strijdkrachten dat ten onzent slechts in naam door de koningin uitgeoefend werd, berustte in België in ruime mate in werkelijkheid bij de koning: de belangrijkste militaire beslissingen werden door hem persoonlijk genomen, als regel na voorbereiding door en op advies van de chef van zijn militair kabinet, generaal van Overstraeten; diens invloed was heel wat groter dan die van de chef van de Belgische generale staf, laat staan van de minister van defensie.

Het was dan ook van Overstraeten die in de vroege ochtend van 6 november er als eerste door de secretaris des konings van verwittigd werd dat de Nederlandse gezant, B. Ph. baron van Harinxma thoe Slooten, had doen weten dat hij de koning een persoonlijke boodschap van koningin Wilhelmina te overhandigen had die als 'belangrijk en dringend' aangeduid werd.³ Nog diezelfde ochtend kreeg de generaal de boodschap te lezen. Voor inschakeling van de Luxemburgse groothertogin voelde de koning niet: dat zou maar tijd kosten. Hij raadpleegde zijn minister van buitenlandse zaken, de socialist

¹ De tekst van deze brief is afgedrukt in R. van Overstraeten: *Albert I-Léopold III*, p. 735-36. ² G. J. Lammers: *De kroon en de kabinetsformatie*, p. 29-31. ³ R. van Overstraeten: *Albert I-Léopold III*, p. 407.